

Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
etunimi.sukunimi@pirha.fi
pirha.fi

Lausunto
29.9.2026

Vammaisneuvoston lausunto mielenterveyspalvelujen kehittämissuunnitelmasta

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto kiittää mielenterveyspalvelujen kehittämissuunnitelman esittelytilaisuuksista ja mahdollisuudesta lausua suunnitelmasta. Lausunnon laatimiseen jäi tosin liian vähän aikaa lausuntoaikataulun epäselvyyksien vuoksi. Neuvosto toivoo pääsevänsä jatkossa mukaan jo suunnitelmien valmisteluvaiheeseen, jolloin vaikuttamiseen on tosiasialliset mahdollisuudet. Erityiskiitosta annamme ratkaisuhenkisistä keskustelutilaisuuksista, joissa tuotiin esille myös vammaisoikeuksia.

Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että YK:n vammaisyleissopimus mainittaisiin laintasoisena ja hyvinvointialuetta velvoittavana ihmisoikeussopimuksena mielenterveyspalvelujen kehittämissuunnitelmassa. Sopimuksen tulisi olla merkityksellinen siksikin, että siinä vammaisiksi henkilöiksi määritellään myös he, joilla on henkinen vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää henkilön täysimääräisen ja yhdenvertaisen osallistumisen yhteiskuntaan.

YK:n vammaissopimuksen Terveys-artiklan (artikla 25) mukaan vammaisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vammaisten henkilöiden on päästävä yleisiin mielenterveyspalveluihin erikoissairaanhoidossa, perusterveydenhuollossa ja matalan kynnyksen palveluissa. Palvelujen on oltava laadukkaita, esteettömiä ja saavutettavia sekä erilaisten vamma ryhmien erityistarpeet huomioivia. Esimerkiksi pelkkä kehitysvammaisuus ei saa olla peruste kategorisoida henkilö vaativien erityispalvelujen asiakkaaksi, vaan hänen tulee saada yhdenvertaisesti tarvitsemiaan mielenterveyspalveluja.

Vammaisneuvosto on laatinut kokouksessaan 19.8.2026 kannanoton ja osoittanut huolensa vaativien erityispalvelujen muutoksista, joilla on vaikutusta kehitysvammaisille laajasti. Psykiatristen palveluiden tulee vastata myös kehitysvammaisten mielenterveysongelmien hoitoon yhdenvertaisesti muun väestön kanssa eikä sivuuttaa mielenterveyden ongelmia vain kehitysvammaan liittyvänä, jättää hoitamatta tai siirtää hoidon arviointia sekä hoitoa vaativien vammaispalvelujen hoidettavaksi. Heinäkuussa julkaistun laajan prevalenssitutkimuksen mukaan, jossa 37196 kehitysvammaista Suomessa verrattuna ei-kehitysvammaisten vastaavaan ryhmään, kehitysvammaiset käyttivät psyykenlääkkeitä kolme kertaa enemmän kuin muu väestö. Myös alle 18-vuotiaista 21,9 % käytti psyykenlääkkeitä. Näin ollen tarkasteltuna myös kehitysvammaisten tulee saada asianmukaista hoitoa oikea-aikaisesti ja saavutettavissa eikä vain lääkitystä ilman kunnon psykiatrasta tutkimusta ja selvittelyä sekä saada seurantaa ja välttää turhaa lääkkeiden määräämistä asiantuntevalla hoidolla. Pelkkä

lääkitys ei välttämättä kohdistu ongelman varsinaiseen syyhyn, jolloin tarvitaan muunlaista huomiota esim. ympäristön, vuorovaikutuksen, kommunikaation tai henkilön tarpeiden tunnistamatta jäämiseen.

Erityistä eettistä huomiointia vaativat etenkin tahdonvastaisen hoidon tilanteet. Tahdonvastaisen hoidon rajoitustoimenpiteissä henkilön vammaisuus tai mielenterveysongelmat eivät itsessään saa olla peruste vapauden riistämiseksi (YK:n vammaissopimus, artikla 14 Henkilön vapaus ja turvallisuus).

Mielenterveyspalvelujen kehittämissuunnitelman tavoitteena on, että *kaikki pirkanmaalaiset saavat yhdenvertaista ja laadukasta psykiatrasta hoitoa asuinpaikastaan riippumatta*. Vammaisneuvoston näkemyksen mukaan olisi ollut toivottavaa, että vammaisten henkilöiden yhdenvertainen asema mielenterveyspalveluissa, edellä mainitut huomiot mukaan lukien, olisi kirjattu kehittämissuunnitelmaan. Yhdenvertaisuuden toteutumisen tarkastelu vain maantieteellisenä kysymyksenä jää valitettavan kapeaksi.

Vammaisneuvosto toivoo pääsevänsä tekemään yhteistyötä mielenterveyspalvelujen kehittämiseksi esimerkiksi seuraavanlaisin toimenpitein:

Vammaispoliittinen ohjelma tutuksi ja vammaistietoisuus vahvemmaksi

Pirkan Vammaispoliittisen ohjelman (Vampo) toimeenpano velvoittaa jokaista Pirkan työntekijää käymään vammaistietoisuuden koulutuksen, jonka kautta ohjelma tulee tutuksi. Esihenkilöillä on erityinen mahdollisuus vahvistaa henkilöstönsä vammaistietoisuutta järjestämällä keskustelutilaisuuksia tai palvelujen arviointia mm. eri tavoin vammaisten kokemustoimijoiden, vammaisneuvoston ja vammaisjärjestöjen kanssa.

Myös YK:n vammaissopimus edellyttää, että terveydenhuollon henkilöstön tietoisuutta lisätään vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksista, arvosta, itsemääräämisoikeudesta ja tarpeista esimerkiksi täydennyskoulutusten avulla (artikla 25).

Saavutettavan tiedon ja esteettömyyden varmistaminen palveluissa

Jotkut vammaiset henkilöt saattavat jäädä syrjään mielenterveyspalveluista siitäkin huolimatta, että ovat jo vahvan, jopa ympärivuorokautisen tuen ja avun piirissä. Perusterveydenhuollon vastaanotoista tulisi jakaa tietoa vammaispalvelujen asumis- ja päiväaikaisen toiminnan yksiköihin: henkilökunnalle ja läheisille, ilmoitustauluille, asukaskokouksiin ja -verkostoihin. Mielenterveyspalvelujen kokemusasiantuntija voisi vierailla asumispalvelupaikoissa. Kasvokkainen kohtaaminen edistäisi palveluihin ohjautumista, sillä vaikeavammaisten henkilöiden on mahdotonta löytää tietoja verkkosivuilta, saati soittaa itselleen apua mielen huolissa tai riippuvuushuolissa.

Vammaisneuvosto kiinnitti huomiota myös siihen, ettei kotiin vietävä liikkuva palvelu ole saatavilla koko Pirkanmaan alueella. Palvelua tulisi voida hyödyntää koko hyvinvointialueella ja tarvittaessa myös asumisen palveluissa sekä tukea vammaisten henkilöiden hoidon saavutettavuutta oikea-aikaisesti ja saavutettavammin tarvittavan hoidon varmistamiseksi.

Mielenterveyspalveluja tarjoavien paikkojen esteettömyys tulisi varmistaa, ja saattaa esteettömyystiedot julkisesti nähtäville esimerkiksi hyvinvointialueen verkkosivuilla. Yksityiskohtainen tieto esteettömistä wc-tiloista, hissien koosta, kynnysten korkeuksista, luiskien kaltevuudesta, automaattiovista sekä induktiosilmukan ja apuvälineiden saatavuudesta helpottaa vammaisen henkilön hakeutumista palveluihin. Joillekin ratkaisevaa voi olla myös henkilöstön viittomakielen taito tai muu kommunikaatio-osaaminen.

Vammaispoliittisen ohjelman toimenpidesuositus 6 kehottaa toteuttamaan esteettömyys- ja saavutettavuusauditointeja. Yhteisessä keskustelussamme nousi esiin Hallituskadun poliklinikan tilojen puutteet, samoin huoli 'matalan kynnyksen' palvelujen esteellisyydestä. Lisäksi uudisrakennukset tulisi aina testata vammaisen esteettömyyskartoittajan kanssa ja tämän kokemusosaamista hyödyntäen.

Vammaiset henkilöt osallisiksi palvelujen kehittämisessä

Vammaisneuvosto toivoo saavansa edustuksen Miepä-palvelujen kehittämisryhmään.

Kehitysvammaisten mielenterveysongelmien laajempi tarkastelu ja hoidon kehittäminen sekä yhteistyö vaativien vammaispalveluiden kanssa.

Lopuksi neuvosto muistuttaa, että YK:n vammaissopimus velvoittaa neuvottelemaan tiiviisti vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa kaikissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa (artikla 4 Yleiset periaatteet).

29.9.2026

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto

Liitteet:

Vammaisneuvoston kannanotto vaativista erityispalveluista

Prevalence of psychotropic use and psychotropic polypharmacy in a Finnish national cohort of persons with intellectual disabilities. Journal of Intellectual disability research Vol.70.

15.7.2026 (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jir.70145>)